

Skipulagsstofnun
Borgartúni 7b
105 Reykjavík

5. desember 2025, Reykjavík
UOS2510238/E.S.F.

Umsögn – Umhverfismatsskýrsla – Árskógsvirkjun í Þorvaldsdal í Dalvíkurbyggð

Vísað er til erindis Skipulagsstofnunar dags. 28. október 2025 þar sem óskað er umsagnar Umhverfis- og orkustofnunar um ofangreinda umhverfismatsskýrslu. Fram kemur að Arctic Hydro hyggst reista allt að 5,0 MW vatnsaflsvirkjun í Þorvaldsdal í Dalvíkurbyggð. Virkjunin mun virkja allt að 5,0 m³/s rennsli með 118 m fallhæð. Framkvæmdin felur í sér byggingu stíflu og stöðvarhúss, lagningu slóða og 3.800 m langrar aðrennslispípu. Áætluð efnispörf er 150.000 m³.

Umfjöllun Umhverfis- og orkustofnunar

Í 3. gr. laga nr. 110/2024 um hlutverk Umhverfis- og orkustofnunar eru talin upp málefni sem falla undir starfsemi Umhverfis- og orkustofnunar.

Í 22. gr. laga nr. 111/2021 um umhverfismat framkvæmda og áætlana kemur fram að vinna skuli skýrslu um umhverfismat hinnar fyrirhuguðu framkvæmdar og taldar upp þær upplýsingar sem skýrslan skuli innihalda.

Umhverfis- og orkustofnun hefur farið yfir skýrsluna með hliðsjón af hlutverki stofnunarinnar, eftir því sem stofnunin telur að eigi við.

Umhverfis- og orkustofnun bendir á að stofnuninni er heimilt að binda virkjunarleyfi, sem stofnunin gefur út, skilyrðum skv. 5. gr. raforkulaga nr. 65/2003. Þar kemur m.a. fram að stofnunin getur sett skilyrði fyrir útgáfu virkjunarleyfis er lúta að því að tryggja nægilegt framboð raforku, öryggi, áreiðanleika og skilvirkni raforkukerfisins og nýtingu endurnýjanlegra orkulinda. Enn fremur má setja skilyrði er lúta að umhverfisvernd, landnýtingu og tæknilegri og fjárhagslegri getu virkjunarleyfishafa. Samningur við flutningsfyrirtækið eða dreifiveitu á því dreifiveitusvæði sem virkjunin er á skal liggja fyrir þegar sótt er um virkjunarleyfi.

Valkostir

Umhverfis- og orkustofnun telur að framsetning valkosta í umhverfismatinu sé ófullnægjandi. Í skýrslunni er aðallega kynntur einn valkostur ásamt núllkosti.

Að mati stofnunarinnar hefði þurft að leggja fram fleiri raunhæfa valkosti og meta umhverfisáhrif þeirra á sambærilegan hátt, í samræmi við 22. gr. laga nr. 111/2021, svo möguleiki sé að velja þá leið sem hefur minnst neikvæð umhverfisáhrif.

Lög um stjórn vatnamála

Umhverfis- og orkustofnun vill vekja athygli á að framkvæmdin þarf að vera í samræmi við lög nr. 36/2011 um stjórn vatnamála og Vatnaáætlun¹.

Fjallað er um áhrif framkvæmdarinnar á vatnafar og vatnalíf í kafla 4.4. Í kafla 4.4.1. þar sem fjallað er um viðmið sem liggja til grundvallar mati á áhrifum framkvæmdarinnar á vatnafar er vitnað í reglugerð um varnir gegn olíumengun frá starfsemi á landi sem er brottfallin.

Umhverfis- og orkustofnun bendir á að hún var felld á brott með reglugerð nr. 884/2017 um varnir gegn olíumengun frá starfsemi á landi og hafa ætti hana sem viðmið. Jafnframt bendir stofnunin á að telja þarf upp reglugerð nr. 535/2011 um flokkun vatnshlota, eiginleika þeirra, álagsgreiningu og vöktun.

Þar sem fjallað er um grunnástand vatnshlotanna Þorvaldsdalsá 1 og 2 í skýrslunni kemur fram að vistfræðilegt ástand beggja vatnshlotanna sé mjög gott og efnafræðilegt ástand óþekkt samkvæmt vatnavefsjá. Fram kemur í vatnavefsjá að vistfræðilegt ástand vatnshlotanna hafi verið handflokkað sem mjög gott út frá líkindum (29.06.2023) en að þörf sé á gögnum til að staðfesta ástandsflokkunina.

Stofnunin bendir á að vinna þarf áhrifamat þar sem áhrif framkvæmdar og starfsemi eru metin á alla gæðapætti vatnshlota skv. lögum nr. 36/2011 um stjórn vatnamála og Vatnaáætlun. Búið er að gefa út leiðbeiningar fyrir framkvæmdaaðila um hvernig beri að framkvæma slíkt mat á áhrifum framkvæmda á vatnshlot² en vitnað er í leiðbeiningarnar í skýrslu Náttúrustofu Austurlands, *Rannsóknir vegna fyrirhugaðrar Árskógsvirkjunar í Þorvaldsdal,-vatnalífriki*. Þar kemur fram að Náttúrustofa Austurlands hafi metið grunnástand líffræðilegra, eðlisefnafræðilegra og vatnsformfræðilegra gæðapátta vatnshlotanna Þorvaldsdalsá 1 og 2 í samræmi við kröfur og leiðbeiningar um mat á áhrifum framkvæmda á vatnshlota. Umhverfis- og orkustofnun telur jákvætt að búið sé að gera rannsóknir á vatnalífriki og meta hvort og þá hvaða breytingar verða á vatnshlotum vegna fyrirhugaðrar Árskógsvirkjunar fyrir vatnshlotin Þorvaldsdalsá 1 og 2.

Samkvæmt umhverfismatsskýrslunni hafa áhrif framkvæmdarinnar á vatnsformfræðilega gæðapætti ekki verið metin að fullnustu, en Náttúrustofa Austurlands gerði skimun á vatnsformfræði vatnshlotanna. Fram kemur í umhverfismatsskýrslunni að rennslibreytingar og gerð inntakslóns geti leitt til þess að ástand vatnshlotanna Þorvaldsdalsá 1 og 2 rýrni og nái þannig ekki umhverfismarkmiðum sem sett hafa verið fyrir þau. Þar kemur þó fram að

¹ [Vatnaáætlun Íslands 2022-2027](#)

² [Mat á áhrifum framkvæmda og starfsemi á vatnshlot](#)

vatnshlotið Þorvaldsdalsá 1 muni að öllum líkindum áfram ná að uppfylla vistfræðileg og efnafræðileg umhverfismarkmið sín fyrir neðan stöðvarhús en að vöktun eftir að virkjun hefur verið reist sé nauðsynleg til að staðfesta það. Einnig að Arctic Hydro muni þurfa að sækja um heimild til Umhverfis- og orkustofnunar til breytingar vatnshlots í samræmi við 18 gr. laga nr. 36/2011 um stjórn vatnamála.

Umhverfis- og orkustofnun bendir á að það að setja upp vatnsaflsvirkjun breytir vatnsformfræðilegum eiginleikum vatnshlots sem í flestum tilfellum hefur áhrif á líffræðilega og eðlisefnafræðilega gæðapætti vatnshlotsins. Því er mikilvægt að það liggi fyrir hverjar breytingarnar verði áður en framkvæmdaraðili hyggst óska eftir heimild til breytingar vatnshlots skv. 18 gr. laga um stjórn vatnamála, slíkt verður ekki gert með vöktun eftir að virkjun hefur verið reist.

Samkvæmt 18. gr. laga nr. 36/2011 um stjórn vatnamála er heimild til breytingar vatnshlots bundin því skilyrði að tilgangi framkvæmdanna verði ekki náð með umhverfisvænni leiðum vegna tæknilegra erfiðleika eða óhóflegs kostnaðar. Þessi nálgun er sérstaklega mikilvæg þar sem áhrif vatnsaflsvirkjana á vatnsformfræði geta dregið úr vistfræðilegu ástandi vatnshlota. Því er mikilvægt er að allir mögulegir valkostir varðandi útfærslu fyrirhugaðra framkvæmda séu vandlega skoðaðir. Umhverfis- og orkustofnun bendir á að framkvæmdaraðili þurfi að greina fleiri raunhæfa virkjunarvalkosti og meta áhrif þeirra á vatnshlot.

Ef að ljóst er samkvæmt áhrifamati (þar sem allir gæðapættir hafa verið metnir og breytingarnar sem hafa áhrif á þá) að umhverfismarkmið vatnshlots næst ekki og sækja á um heimild til breytingar vatnshlots, þá þarf að meta í hvaða ástand vatnshlot mun fara við framkvæmdina. Stofnunin bendir jafnframt á að nauðsynlegt er að setja fram raunhæfar mótvægisáðgerðir sem miða að því að upphefja ástand vatnshlotanna sem verða fyrir áhrifum og þurfa þær mótvægisáðgerðir að tryggja að vatnshlotið sem breytingin nær til nái a.m.k. góðu vistfræðilegu ástandi eða góðu vistmegni fyrir mikið breytt vatnshlot.

Umhverfis- og orkustofnun bendir einnig á að í 5. gr. laga nr. 42/2025 um breytingu á raforkulögum og lögum um stjórn vatnamála (flýtimeðferð og breyting á vatnshloti) kemur eftirfarandi fram:

„Sé framkvæmd háð leyfi Umhverfis- og orkustofnunar skal framkvæmdaraðili í umsókn um slíkt leyfi óska jafnframt eftir heimild stofnunarinnar til breytingar á vatnshloti. Ákvörðun Umhverfis- og orkustofnunar vegna beiðni um breytingu á vatnshloti skal þá vera hluti af ákvörðun stofnunarinnar um veitingu leyfisins. Um kæruheimildir vegna ákvörðunar um útgáfu leyfisins gilda ákvæði þeirra laga sem taka til viðkomandi leyfisákvæðana.“

Loftslag og orkuskipti

Í 4. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021 er fjallað um efni umhverfismats og taldir upp þeir umhverfisþættir sem fjalla skal um í matinu. Áhrif

framkvæmdar á loftslag er einn þeirra þátta sem nauðsynlegt er að fjalla um. Í umhverfismatsskýrslunni er ekki að finna umfjöllun um áhrif framkvæmdarinnar á loftslag.

Fjalla þarf um nettólosun framkvæmdarinnar (beina og óbeina losun gróðurhúsalofttegunda að frádregnum mótvægisaðgerðum) og leggja mat á hvort framkvæmdin sé í samræmi við markmið laga nr. 70/2012 um loftslagsmál.

Við byggingu vatnsaflsvirkjana losna gróðurhúsalofttegundir vegna jarðvegsrasks og einnig er komið í veg fyrir framtíðar kolefnisbindingu. Nauðsynlegt er að gera grein fyrir mótvægisaðgerðum, s.s. endurheimt votlendis eða skógrækt, til að draga úr nettólosun framkvæmdarinnar.

Hollustuhættir og mengunarvarnir

Fram kemur í kafla 2.8. í umhverfismatsskýrslunni að heilbrigðiseftirlit veiti starfsleyfi fyrir atvinnurekstri sem getur haft í för með sér mengun skv. 6. gr. laga nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir og 5. gr. reglugerðar nr. 550/2018 um losun frá atvinnurekstri og mengunarvarnaeftirlit. Umhverfis- og orkustofnun bendir á að ýmsir þættir framkvæmdarinnar geta verið starfsleyfisskyldir og mikilvægt að sótt sé um öll tilskilin leyfi.

Umhverfis- og orkustofnun leggur áherslu á mikilvægi þess að við framkvæmdina sé mengun haldið í lágmarki, s.s. frá vinnuvélum og eldsneyti en gerir að öðru leyti ekki athugasemdir varðandi kröfur um hollustuhætti og mengunarvarnir.

Virðingarfyllst,

Edda Sigríður Freysteinsdóttir

Teymi leyfa og umsagna

Vigdís Louise Jónsdóttir

Teymi leyfa og umsagna